

Ιθάκη ^{νότια}

ΚΕΙΜΕΝΟ
ΝΤΕΜΗ ΚΟΥΤΣΟΣΤΑΜΑΤΗ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Κουβεντιάζουμε με τον Μάσο στο γραφείο του στο **Βαθύ**. Εκεί τον βρήκαμε να εκτελεί τα αρχιτεκτονικά του καθήκοντα, με την διάθεση που έχει κάποιος όταν είναι Μάης, η μέρα είναι όμορφη, οι περαστικοί στέλνουν τις καλημέρες τους και η θάλασσα δεν απέχει παρά λίγα μέτρα. Ενώ

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ

«Η τοποθεσία εδώ κάτι σου κάνει. Περπατάς σ' ένα μέρος, όπου έχουν περπατήσει πολλοί σημαντικοί άνθρωποι εδώ και 10.000 χρόνια. Είναι ένα μέρος που θα σε κνηγάει στη ζωή σου, δε θα σ' αφήσει ήσυχο», μου εξομολογείται ο **Γεράσιμος Δευτεραίος**, Μάσος για τους φίλους, που γνωρίζει απ' την καλή και την ανάποδη όλα τα **μονοπάτια της Ιθάκης**.

λοιπόν μας δίνει κατευθύνσεις για κάποιο από τα μονοπάτια, που σκοπεύουμε να διασχίσουμε τις ερχόμενες μέρες, αυτές του οι λέξεις μου σφηνώνονται στο μυαλό. Έτσι απλά ο Μάσος, δίχως να έχει τέτοια πρόθεση, συνόψισε ολόκληρη την εμπειρία της Ιθάκης. Οπουδήποτε τη συναντά ο καθένας.

Στο λιμάνι ο ήλιος βασιλεύει στην ακύμαντη θάλασσα, τους ορεινούς όγκους και τους κάβους. Το απογευματάκι συνήθως πιάνει πουνέντες και ταράζει βάρκες και περαστικούς.

Μόλις χθες, 7 Μαΐου και 12.15 το μεσημέρι, μπήκαμε στο πλοίο της γραμμής **Αστακός - Κεφαλλονιά - Ιθάκη**. Γνώριμη η διαδρομή. Όπως πριν από ένα χρόνο οι επιβάτες έσκυβαν στα ρέλια κοιτάζοντας απλανείς την Ιθάκη να πλησιάζει. Ένα χρόνο πιο βαρείς, με συνοδεία άλλες σκέψεις και με τη συγκίνηση που προκαλεί το άγνωστο πιο συγκρατημένη, κατεβήκαμε τα λαμαρινένια σκαλάκια του πλοίου στο λιμανάκι του **Πίσω Αετού** και πατήσαμε ξανά στα αγαπημένα εδάφη της Ιθάκης.

Προορισμός μας αυτή τη φορά η νότια μεριά, η **Χώρα**, το **Βαθύ**, και τα μονοπάτια της, που θα μας φανερώσουν τις κρυμμένες ομορφιές της. Άλλωστε, μονάχα περπατώντας έχεις την ελευθερία να επιλέξεις πού θα πας, πού θα σταματήσεις να κοιτάξεις, να αφουγκραστείς και να μυρίσεις.

«Λοιπόν για δύο πράγματα πρέπει να είμαστε περήφανοι εδώ στην Ιθάκη, για τον βιβλιοθηκάριό μας και για το **Αρχαιολογικό Μουσείο του Σταυρού**», λέει με το χαρακτηριστικό του χούμορ ο Μάσος, αφού απάντησε σε όλες τις ανυπόμονες ερωτήσεις μας.

Το αξιόλογο Αρχαιολογικό Μουσείο στο Σταυρό το επισκεφθήκαμε πέρσι. Τον Όθωνα τον βιβλιοθηκάριο θα τον γνωρίζαμε την επόμε-

νη μέρα, πηγαίνοντας στην **Παναγία στη Σπηλιά**.

«Πρέπει να πούμε οπωσδήποτε και το δάσκαλο να έρθει μαζί, είναι φανατικός του περιοδικού από τότε που ξεκίνησε. Είμαστε έτοιμοι λοιπόν για αύριο;»

Τα τελευταία χρόνια όλο και σιγουρεύομαι πως εκεί που τελειώνουν οι δρόμοι ξεκινά να αποκαλύπτεται η πραγματική ταυτότητα ενός τόπου. Εκείνη που είχε πολύ πριν τον άνθρωπο και τα δημιουργήματά του. Αλλιώς δεν αποκτάς παρά μια τυπική και βραχυπρόθεσμη σχέση με τον τόπο.

ΤΟ ΒΑΘΥ

Δίνοντας πρωινό ραντεβού την επόμενη μέρα, για να μη μας πιάσει ο ήλιος, χαιρετίσαμε τον Μάσο και περιπλανηθήκαμε στο όμορφο Βαθύ. Αυτήν την μωσχολοιστή ημέρα της όψιμης άνοιξης θυμίζει γκραβούρα. Τα δίπατα σπιτάκια του απλώνονται απ' άκρη σ' άκρη γύρω από τον βαθύ κόλπο, που του έδωσε τ' όνομά του. Μερικά είναι σαν να τα 'χει φυσήσει ο άνεμος κι έχουν σκαρφαλώσει στις πινές χαμηλές βουνοπλαγιές. Ψηλότερα, περίπου 300 μέτρα στο **Πεταλιότικο** βουνό, τα λευ-

Χαμογελαστές εικόνες της ζωής στο Θιάκι: απλή, αμέριμη και στενά συνδεδεμένη με τα στοιχεία της φύσης.

κά σπίτια του ορεινού οικισμού της νότιας Ιθάκης, του **Περαχωριού**, είναι μαζεμένα σαν κοπάδι από πρόβατα.

Το Βαθύ είναι χορταστικό στη θέα μα απλόχωρο, δε σε κουράζει ποτέ. Τα σπίτια του, στο χρώμα της ώχρας ή λευκά με πολύχρωμα παρθέθρα, φαίνονται περιποιημένα, λιτά κι όμως τόσο πλούσια. Δεν στριμώνονται, παρά μόνο για να φτιάξουν μερικά **τοσοδά στενάκια με ανηφορικές πεζούλες**. Στους κήπους τους γύρω από τα τραπεζάκια και τις καρέκλες ανθίζουν λεμονιές, συκιές, τριανταφυλλιές και αγιοκλήματα που μοσχοβολούν. Και ποιος δε θα 'θελε να πει τον καφέ του σε μια τέτοια αυλή...

Καθώς ανηφορίζω σε τυχαίους δρόμους, χαζεύω γύρω μου και ξαναπερνώ απ' τα ίδια μέρη. Κάποια στιγμή αφήνω πίσω μου τα σπίτια της μικρής πολιτείας και οι κεραμιδοσκεπές ανταμώνουν στα πόδια μου σα να ρίχνονται στη θάλασσα. Το **βουνό της Ανωγής** ακριβώς απέναντι από το Βαθύ κλείνει την είσοδο του απόρθητου κόλπου, σχηματίζοντας θα 'λεγες μια κλειστή λίμνη, περικυκλωμένη από καταπράσινους βουνίσσιους όγκους. Στη μέση, κοντά στη ΝΔ παραλία του λιμανιού, βρίσκεται το μικρό νησάκι **Λαζα-**

ρέττο με την εκκλησιά της **Μεταμόρφωσης του Σωτήρος** και τα πεύκα που γέρονουν συγχρονισμένα από την κλίση του αέρα.

Το Λαζαρέττο, όπως γράφει στο βιβλίο του «Ανεμοκάραβα», ο **Γιάννης Βλασσόπουλος**, που κρατάει από παλιά ναυτική οικογένεια, αποτελούσε μια από τις πιο σοβαρές υπηρεσίες του λιμανιού, το Υγειονομείο. Οι Υγειονομικοί Σταθμοί, δημιουργούνταν σε κάθε λιμάνι ή τόπο αποβίβασης, όπου υπήρχε εμπορική κίνηση, και αργότερα πήραν το Ιταλικό όνομα Λαζαρέττο. Κάθε ταξιδιώτης που ερχόταν από άλλο μέρος έπρεπε να παρουσιαστεί εκεί, όπου προτού του επιτραπεί η ελεύθερη επικοινωνία, περνούσε από αυστηρή εξέταση. Όταν κρίνονταν απαραίτητο ο ταξιδιώτης περιοριζόταν στο **Λοιμοκαθαρήριο** ή Λαζαρέττο, όπου ήταν υποχρεωμένος να παραμείνει από 7 μέχρι 40 μέρες, μέχρις ότου εκδηλωθεί η αρρώστια που ίσως είχε κολλήσει. Γι' αυτό και ο περιορισμός αυτός ακόμη λέγεται **καραντίνα** (σαραντάρα), από την ιταλική λέξη quaranta = σαράντα.

Το λοιμοκαθαρήριο λειτούργησε μέχρι το 1836 και έπειτα έγιναν εκεί φυλακές για βαρου-

ΣΤΟΥΣ ΒΕΛΟΝΕΣ ΗΛΕΛΙΟΥΣ
ΗΟΥ ΑΙΚΑΜΑΣΕ ΓΙΑ ΟΑΝΤΑ ΤΟ ΚΥΡΑ

Τα χρωματιστά νοικοκυρόσπιτα στο Βαθύ, λιτά κι όμως τόσο πλούσια.

ποινίτες. Τα κτίρια γκρεμίστηκαν από τους σεισμούς του 1953 και σήμερα στο Λαζαρέττο σώζεται ο μικρός **ναός του Σωτήρος**, που κτίστηκε εν μέρει από τις πέτρες των ερειπίων και πρωτοχτίστηκε το 1668.

Στην **κεντρική πλατεία** του λιμανιού οι ντόπιοι απολαμβάνουν θαλασσινούς μεξέδες και ουζάκι με θέα το κύμα, και παράλληλα προφυλάσσονται από τον ήλιο, που άρχισε να χτυπάει κατακέφαλα. Αντίθετα οι ξένοι τουρίστες έχουν αποκτήσει κιόλας εγκαύματα και σουλατσάρουν επιδεικτικά. Οι επισκέπτες αυτή την περίοδο είναι όσοι πρέπει, δεν υπερβαίνουν τον αριθμό των κατοίκων. Σκέφτομαι πως οι περισσότεροι ξεχυνόμαστε στα νησιά σχεδόν ταυτόχρονα, όταν όλα έχουν αλλοιωθεί από την πολυκοσμία και δυσκολεύεται να απολαύσεις ακόμη και τα πιο απλά πράγματα. Όμως αν θέλουμε να βιώσουμε την πραγματική ζωή του νησιού και να γνωρίσουμε τους ανθρώπους του θα πρέπει να το αποφεύγουμε.

Μια μεγάλη **άγκυρα**, τοποθετημένη σε μαρμάρινο βάθρο σε κεντρικό σημείο του παραλιακού δρόμου μου τραβάει την προσοχή. Η επιγραφή από κάτω λέει **«αφιερωμένη στους**

Θιακούς ναυτικούς που αγκάλιασε για πάντα το κύμα». Δεν υπάρχει οικογένεια εδώ στο Θιάκι, που να μην είχε κάποιο ναυτικό. Μάλιστα το Βαθύ είχε **Εμπορική και Ναυτική Σχολή** (1906-1913 ή 1907-1914), η οποία υπήρξε η καλύτερη στα Βαλκάνια και μία από τις καλύτερες στην Ευρώπη. Την ίδρυσε ο **Όθωνας Σταθάτος** και κατά το επταετές διάστημα λειτουργίας της, αποφοίτησαν άρτια καταρτισμένοι εμποροπλοίαρχοι και εμποροτραπεζιτικοί υπάλληλοι, οι οποίοι κατέλαβαν αμέσως μετά την αποφοίτησή τους σημαντικές θέσεις.

Η **άγκυρα** βρίσκεται αντικριστά με το **αρχοντικό του Δρακούλη**, ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα νεοκλασικού αρχοντικού των αρχών του 20ου αιώνα. Πρόκειται για λιθόκτιστο κτήριο με κίονες ιωνικού ρυθμού στην είσοδο, που σήμερα λειτουργεί ως καφετέρια. Στην πρόσοψη κυριαρχεί η αντιστοιχία των ανοιγμάτων και η συμμετρία, ενώ στον μπροστινό περίβολο του κτηρίου δεσπόζουν φοινικιές στις παρειές και περικλείεται μια τεχνητή λίμνη.

Στο Βαθύ σώζονται και άλλα αξιόλογα κτίσματα διαφόρων εποχών και ρυθμών, όπως το σπίτι του **Γ. Καραβία** με εμφανή αναγεννησια-

Στους κήπους γύρω από τα τραπεζάκια και τις καρέκλες ανθίζουν λεμονιές, συκιές, τριανταφυλλιές και αγιοκλήματα που μοσχοβολούν. Και ποιος δε θα 'θελε να πει τον καφέ του σε μια τέτοια αυλή...

κά στοιχεία, αρχοντικά αλλά και απλούστερα **επτανησιακά κτίσματα**. Το 1953 δυνατοί απανοτοί **σεισμοί** χτύπησαν την Ιθάκη, μαζί με την Κεφαλονιά και τη Ζάκυνθο, και προκάλεσαν τραγικές καταστροφές. Οι γηραιότεροι κάτοικοι που τους ζήσανε θυμούνται πως η γη ανοιγόκλεινε και ο αέρας μύριζε θειάφι. Λένε μάλιστα πως είχαν αποτραβηχτεί τα νερά στις **Φρύγες** και το **Κιόνι** και μετά έπεσαν με ορμή και παρέσυραν ό,τι βρήκαν μπροστά τους. Στην Ιθάκη έμειναν όρθια μόνο τα σπίτια της ανατολικής πλευράς και το **καμπαναριό της Μητρόπολης**, που φτιάξανε **Ηπειρώτες** μάστορες. Τα καινούρια κτίσματα του Βαθιού, που χαρακτηρίστηκε το **1978 διατηρητέος οικισμός**, είναι λιτά και διατηρούν το ορθογώνιο σχήμα, τα μπαλκόνια και τις κεραμιδοσκεπές.

Συνεχίζω να περπατώ προς την ανατολική άκρη του λιμανιού και το βλέμμα μου εναλλάσσεται ανάμεσα στα όμορφα σπιτάκια από τη μία και τη θάλασσα με τις βαρκούλες και τα κίτρινα δίχτυα των ψαράδων από την άλλη. Κάποια στιγμή ψηλές ιτιές και πεύκα αγκαλιάζουν το δρόμο και η μρωδιά του φασκόμηλου νικά τις άλλες. Στην άκρη βρίσκεται η παραλία **Λου-**

τσα και το μικρό της **κάστρο**, που χτίστηκε το 1807 κατά την διάρκεια της δεύτερης **Γαλλικής κατοχής** των Ιονίων Νήσων, για την απόκρουση της αναμενόμενης **Αγγλικής** πολιορκίας. Τα δύο του **ενετικά κανόνια** στοχεύουν προς την είσοδο του λιμανιού του Βαθιού.

Επιστρέφω στο Βαθύ για να επισκεφτώ το Ναυτικό - Λαογραφικό και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Δήμου Ιθάκης, προτού κλείσουν. Το **Ναυτικό Λαογραφικό Μουσείο** βρίσκεται κοντά στην κεντρική πλατεία. Στεγάζεται στο κτίριο του πρώην Σταθμού Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας, που κατασκευάστηκε τον Νοέμβριο του 1923, δωρεά του Ιθακήσιου εφοπλιστή **Γεωργίου Δρακούλη**. Το Μουσείο περιλαμβάνει ένα πλήθος εκθεμάτων, τεκμήρια από την πλούσια ναυτική ιστορία της Ιθάκης. Στους δυο ευρύχωρους ορόφους του ζωντανεύει μέσα από τις προθήκες την κοινωνική, οικογενειακή και επαγγελματική ζωή των κατοίκων τους περασμένους αιώνες.

Έφυγα από το Λαογραφικό Μουσείο με τις καλύτερες εντυπώσεις και κατευθύνομαι προς το **Αρχαιολογικό Μουσείο Βαθέως**. Το Μουσείο περιλαμβάνει ευρήματα από τα Γεωμετρι-

Μέσα από τις προθήκες του Ναυτικού- Λαογραφικού Μουσείου ζωντανεύει η περασμένη ζωή των Θιακών.

κά μέχρι και τα Ρωμαϊκά χρόνια από τις ανασκαφές στον Αετό και στις άλλες αρχαιολογικές θέσεις της Ιθάκης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια κατηγορία αγγείων γεωμετρικής περιόδου τα οποία προέρχονται από τοπικό εργαστήριο γι' αυτό και ονομάζονται Ιθακήσια. Εντυπωσιακή είναι και η συλλογή των μικροαντικειμένων. Πρόκειται για μικρογραφίες αντικειμένων που κατατέθηκαν από τους πιστούς στο τέμενος του Απόλλωνα που βρίσκεται στον Π. Αετό. Στον ίδιο χώρο βρέθηκαν επίσης πολλά ειδώλια. Μεταξύ των ευρημάτων συμπεριλαμβάνεται και μικρή χάλκινη προτομή του **Οδυσσέα**.

Από την παραλία στη Λούτσα ξεκινά ένα όμορφο μονοπάτι, που περνά πάνω από τα βραχάκια της θάλασσας και οδηγεί στο κάτασπρο εκκλησάκι του **Αγίου Ανδρέα**. Ο **Θεόδωρος Τσιτσαρώνης**, συνταξιούχος καπετάνιος, προθυμοποιείται να μας πάει μια βόλτα μέσα στον κόλπο με το θαλάσσιο ταξί του, να δούμε το εκκλησάκι και το Βαθύ από θαλάσσης. Είναι πάντα υπ' ατμόν εκεί στην προβλήτα, καθώς εκτός από τους επισκέπτες έχει να εξυπηρετήσει και τα ιατρικά περιστατικά.

«Εδώ ήταν η τελευταία προσευχή του ναυτι-

κού που φεύγει και η πρώτη όταν έρχεται», μου λέει κοιτώντας τον Άγιο Ανδρέα γεμάτος αναμνήσεις. 40 χρόνια το θυμάται εδώ κάτω από το φάρο, άλλοτε να του φέρνει νοσταλγία κι άλλοτε να τον γεμίζει προσημονή. «Όταν αποφοίτησα από το Ναυτικό Γυμνάσιο», θυμάται, «32 παιδιά ήμασταν και τα 32 την επόμενη μέρα πήγαμε στον Πειραιά για μπάρκο». Αλλά παρόλο που δεν ήθελε τα παιδιά του να γίνουν ναυτικοί, αυτός δε μετανιώνει. Τώρα είναι στ' ανοιχτά όποτε θελήσει αλλά και κοντά στο νησί. Φεύγοντας μας ευχήθηκε να έχουμε στο νου μας την Ιθάκη και πρόσθεσε, «για μας είναι ο προσορισμός».

Το απογευματάκι πιάνει πουνέντες στο λιμάνι και ταράζει βάρκες και περασιτικούς. Είναι συνηθισμένοι αυτοί οι αέριδες. Ερχονται με το που κάνει να δύσει ο ήλιος και ο ψυχρός αέρας πάνω από τη θάλασσα περνάει στη στεριά. Έτσι μπορεί έξω από το λιμάνι να επικρατεί νηνεμία και μέσα χαλασμός Κυρίου. Οι κάβοι τραβάνε τις ψαρόβαρκες από τη μια και η θάλασσα από την άλλη και τεντώνονται τα παλαμάρια, σαν το παιχνίδι της διελκυστίνδας, που παίζαμε μικροί. Η θερμοκρασία πέφτει και ο κόσμος κουμπώνεται, μα ώσπου να βγει το φεγγάρι το σύμπαν έχει ηρεμίσει και πάλι.

Το εκκλησάκι του Αγ. Ανδρέα, η τελευταία προσευχή του ναυτικού που φεύγει και η πρώτη όταν έρχεται. Η θάλασσα στολισμένη με τη γραμμή του άσπρου αφρού που μαρτυράει το δρόμο μας.

ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ & ΑΪ ΝΙΚΟΛΑΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ

Στην εκκλησία του Αϊ Νικόλα των Ξένων στο Βαθύ φυλάσσεται εικόνα, που απεικονίζει τον Ιησού Χριστό πληγωμένο μετά τη φραγγέλωση από τον Πόντιο Πιλάτο με τον ακάνθινο στέφανο, το κόκκινο ιμάτιο, και το καλάμι στα δεμένα χέρια. Πιθανολογείται πως είναι πρόωρο κομμάτι της εργασίας του **Δομίνικου Θεοτοκόπουλου** πριν την αναχώρησή του από την Κρήτη και είναι βαθιά επηρεασμένο από την ανθούσα τότε βυζαντινή και μεταβυζαντινή τέχνη.

ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΙΘΑΚΗ

1^ο μονοπάτι ΒΑΘΥ- ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΤΗ ΣΠΗΛΙΑ

Την επόμενη μέρα τα χαράματα πιστοί στο ραντεβού μας ανταμώνουμε τους συνοδοιπόρους μας: το Μάωο, τον Κώστα το δάσκαλο, τον Όθωνα το βιβλιοθηκάριο και τη Χρυσάνθη. Αν και αγουροξυπημέντοι, είμαστε όλοι ευδιάθετοι και έτοιμοι με τις περιπατητικές περιβολές μας.

Το λιμάνι πάλι, κοιμάται ακόμη ήσυχο και οι βαρκούλες ίσα που σαλεύουν. Τα σπίτια βάφονται στα χρώματα της ανατολής και νοχελικά νοχελικά η μικρή πολιτεία αποκτά ζωή.

Το μονοπάτι που θα διασχίσουμε θα μας πάει στην **Παναγία τη Σπηλαιώτισσα στο Νερόβουλο**. Η παράδοση λέει ότι πριν πολλά χρόνια σ' αυτή τη σπηλιά βρέθηκε η εικόνα της **Παναγίας της Βλαχένας**. Οι κάτοικοι του Περαχωριού τη μεταφέρανε στην εκκλησία του χωριού, η εικόνα όμως επέστρεψε στη σπηλιά, ώσπου οι Περαχωρίτες αποφάσισαν να της φτιάξουν σπίτι μέσα στο βράχο. Η εικόνα σήμερα για προστασία βρίσκεται στο Περαχώρι και κάθε 2 Ιουλίου οι πιστοί πριν πέσει το πρώτο φως της μέρας κάνουν πομπή προς την σπηλιά, μεταφέροντας την παλιά εικόνα, τυλιγμένη σε κέτημα, στο κεφάλι τους. Εκεί ξημερώνουν σε μια κατανυκτική λειτουργία.

Ανφορίζουμε οδικώς το δρόμο δίπλα στο αρχοντικό Δρακούλη και κοντά στο παλιό κτίριο του ΟΤΕ βρίσκουμε το μονοπάτι. Από αυτό το σημείο η θέα είναι απλόχωρη, βέβαια η μέρα δεν είναι τόσο καθαρή σήμερα αλλά και πάλι αγνοφαίνονται η **Λευκάδα**, το **Μεγανήσι**, ο **Καστός**, ο **Κάλαμος** και οι **Εχινάδες**.

Οι πινακίδες μας οδηγούν δεξιά και στο σπίτι με τα κυπαρίσσια στρίβουμε και πάλι δεξιά. Σύντομα συναντούμε ένα σκουριασμένο πορτόνι, που περιφράζει ένα χωράφι και κινούμαστε στ' αριστερά του παράλληλα με τη λιθιά. Κάποια σημάδια μας βεβαιώνουν πως ως εδώ

πάμε καλά. Στα αριστερά μας συναντούμε μεγάλες ελιές και στα δεξιά μας ένα καλύβι και πιο κάτω ακόμα ένα πορτόνι δεμένο με σκοινί. Τα προσπερνάμε και προχωρούμε ευθεία στο ευδιάκριτο δρομάκι. Κάποια στιγμή συναντάμε ένα κόκκινο σημάδι που σηματοδοτεί ένα παλιό μονοπάτι, το προσπερνάμε κι αυτό.

Μερικά μέτρα μετά πριν το συρματοπλεγμα, που είναι τοποθετημένο σε μια λιθιά, αφήνουμε το δρομάκι και στρίβουμε δεξιά. Δεν υπάρχει κανένα χαραγμένο μονοπάτι στο σημείο αυτό αλλά δεν πτοούμαστε. Περνάμε το λαγκάδι, τον ελαιώνα, το συρμάτινο πορτόνι και συνεχίζουμε ευθεία. Όταν φτάνουμε στους πρόποδες του **Νερόβουλου** ακολουθούμε νότια κατεύθυνση, προχωρώντας περιμετρικά στο δύσβατο ανατολικό κομμάτι του μέσα σε χαμηλή βλάστηση.

Στο τέarma αυτής της περιπετειώδους διαδρομής βρίσκεται η Σπηλαιώτισσα, λιτή, δίχως περιττά πράγματα. Μόνο μερικές εικόνες και ένα τραπέζακι με λάδι και φυτίλια για τα καντηλάκια.

«*Οι Περαχωρίτες είναι πολύ δεμένοι με την εκκλησία αυτή*», μου λέει ο Κώστας. «*Μάλιστα εμείς εδώ στην Ιθάκη λέμε «σπηλώνουμε» που σημαίνει βρισκουμε καταφύγιο σε σπηλιά*». Μόλις ανάψαμε τα καντηλία και ένα κεράκι για ευχή στην Παναγία, καθίσαμε έξω στο πεζούλι για να πάρουμε μερικές ανάσες για το γυρισμό.

υπόμνημα

(Για τη Σπηλαιώτισσα σας συνιστούμε εναλλακτικά την εξής πιο βαθτή, μακρύτερη διαδρομή από αυτήν που κάναμε.)

Σημεία Διαδρομής: Από το τέλος του χωριού Περαχώρι, πινακίδα «προς Μονή Ταξιαρχών», πρώτη στροφή αριστερά, Αγ. Αθανάσιος, λίγα μέτρα πιο κάτω δεξιά στη διακλάδωση, περπάτημα στις αλληπάλληλες λοφογραμμές.

Μήκος διαδρομής: 4.100μ.

Κλίση: εύκολη διαδρομή, χωρίς απότομες κλίσεις

Πλάτος μονοπατιού: 0,40- 1,00μ.

Σηματοδότηση: μέτρια

Χάραξη: εμφανής

Αξιοθέατα: Παναγία στη Σπηλιά

Θέα: Άτοκος, Κάλαμος, Καστός, Εχινάδες,

Στερεά Ελλάδα, όρμος του Άνδρι, Κεφαλλονιά

Μετά από την περιπετειώδη διαδρομή μας ξαποσταίνουμε μπροστά στην Παναγία στη Σπηλιά. Από αριστερά ο Όθωνας, η Χρυσάνθη και δίπλα μου ο Κώστας. Επάνω πίσω πίσω ο Μάσος λογαριάζει τα πατήματά του.

ΣΠΗΛΑΙΟ ΡΙΖΩΝ

Πάνω στον κεντρικό δρόμο συναντούμε την πινακίδα για το **σπήλαιο των Ριζών**. Μιας και είναι νωρίς ακόμα, αποφασίζουμε να το επισκεφθούμε. Από εκεί ξεκινάμε να ανηφορίζουμε.

Βαδίζουμε σχεδόν στα τυφλά μέσα στην οργιώδη βλάστηση σε κλίση έντονη. Ο ήλιος μας μουσκεύει το κούτελο και τα καλοθρεμμένα αγάθια γρατσουνούν τα πόδια. Εύστοχα ο Όθωνας αποκάλεσε το σπηλαιοβάρβαρο «σπηλαιοβάρβαρο».

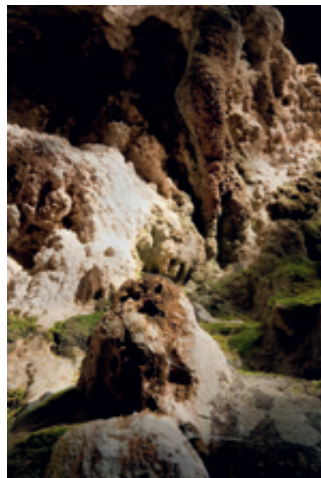
Επιτέλους φτάσαμε! Το σπήλαιο διαγράφει μια δροσερή διαγώνια τομή στο βουνό, περίπου 35 μέτρα. Στην κορυφή του έχει ένα άνοιγμα φάρδους 10 μέτρων, που όταν ευθυγραμμιστεί με τον ήλιο δέχεται τις ακτίνες του στο υγρό εσωτερικό του. Τώρα που μας χωρίζουν 2 ώρες από το μεσημέρι βλέπουμε καλά

τις φωτοσκιάσεις που δημιουργούνται μέσα στο σπήλαιο. Οι αγνές ακτίνες παίζουν με τις φτέρες, τους κισσούς και τ' άλλα υδρόφιλα φυτά κι ένα σμήνος μελισσών έχει βρει το καλύτερο αντηχείο για το ζουζούνισμα του

«Μοιάζει με μικρογραφία της Μελισσάνης, αλλά χωρίς τη λίμνη», λέει ο Κώστας στην επιστροφή και με πληροφορεί πως στις Ρίζες υπήρχε μέχρι το τέλος του 15ου αιώνα, ένας από τους πρώτους οικισμούς της Ιθάκης, μαζί με τον οικισμό της Ανωγής στη Βόρεια Ιθάκη.

Μετά από μια δημιουργική μέρα είχαμε ικανοποιήσει την όραση, την ακοή, την όσφρηση, την αφή μας. Έμεινε τώρα η γεύση. Η **ταβέρνα του Βένου** στο Περαχώρι, μας έφτιαξε μια αυθεντική τσερέπα, σκέτο γλύκισμα, έτσι όπως την φτιάχνανε οι Θιακές νοικοκυρές.

Οι ηλιακτίδες δημιουργούν εντυπωσιακές φωτοσκιάσεις στο σπήλαιο στις Ρίζες. Ο Κώστας στο βάθος έχει την καλύτερη προοπτική του σπηλαίου.

Η Τσερέπα είναι ένα προϊόν λαϊκής τέχνης από ειδικό πηλό, που πλάθεται με ίνες μαλλιού. Η διάμετρος της είναι περίπου 40-60 εκατοστά. Ξέραναν τον πηλό στον ήλιο κι έπειτα τον έστηναν λοξά για να ψηθεί σε δυνατή φωτιά επί δύο ώρες (μόνο την πρώτη φορά), μέχρι να μαυρίσει κι ύστερα να ξασπρίσει. Στη συνέχεια οι Θιακές νοικοκυρές απομάκρυναν τα κάρβουνα στο πλάι, ακουμπούσαν το ταψί με το φαγητό στο καυτό δάπεδο και το σκέπαζαν με την τσερέπα. Επάνω και γύρω της έβαζαν τα κάρβουνα και τη στάχτη. Τα φαγητά της τσερέπας ήταν νοστιμότατα, γιατί τίποτα δεν εξατμιζόταν, όπως στον κοινό ηλεκτρικό φούρνο. Σήμερα σπάνια χρησιμοποιούν την τσερέπα στο μαγείρεμα, η συνταγή όμως του φαγητού που πήρε το όνομά της, (κοτόπουλο με πατάτες, ντομάτα και σκόρδο), είναι πολυμαγειρεμένη.

Δείγμα κυκλώπειας κατασκευής στις Αλαλκομενές, όπου εικάζεται πως βρισκόταν το «Ομηρικό Άστυ».

2^ο μονοπάτι ΑΛΑΛΚΟΜΕΝΕΣ

«**Η** διαδρομή είναι δύσκολη και ανηφορική, γι' αυτό πρέπει να ξυπνήσουμε νωρίς αν δε θέλουμε να μας χτυπήσει ο ήλιος», μας λέει ο Κώστας ο δάσκαλος, βλέποντας πως η ώρα περνάει και η ταβερνούλα στο Περαχώρι μας έχει γοητεύσει επικίνδυνα με την ωραία της ατμόσφαιρα. «Δυστυχώς το μονοπάτι δεν είναι εμφανώς χαραγμένο και αυτή την εποχή θα το έχει πνίξει η βλάστηση. Βλέπετε φέτος έβρεξε πολύ».

Το ερχόμενο πρωί είμαστε έτοιμοι να γνωρίσουμε τις **Αλαλκομενές**, όπου εικάζεται πως βρισκόταν το «**Ομηρικό Άστυ**». Παίρνουμε λοιπόν τον κύριο αυτοκινητόδρομο προς τον Πίσω Αετό και σε απόσταση 1,8 χιλιομέτρων μετά τη διασταύρωση συναντούμε την καφέ πινακίδα

υπόμνημα

Σημείο εκκίνησης: αυτοκινητόδρομος προς Πίσω Αετό, πινακίδα «Αλαλκομενές»

Μήκος διαδρομής: 1 χλμ. περίπου

Κλίση: απότομη ανηφορική

Πλάτος μονοπατιού: 0,40-1,00 μ.

Χάραξη: εμφανής

Σηματοδότηση: μέτρια

Αξιοθέατα: τα κυκλώπεια τείχη, φρυκτωρία, μυκηναϊκός τάφος

Θέα: το Νήιον, το Νήριτο, ο κόλπος του Αετου, η Βόρεια Ιθάκη, οι ανατολικές ακτές της Κεφαλλονιάς.

δα του αρχαιολογικού χώρου των Αλαλκομενών. Αυτή η περιοχή ονομάζεται Παλαιόαστρο και βαδίζουμε δυτικά δίπλα σε τομές ανασκαφών. Τις αφήνουμε πίσω μας μαζί με το νεόκτιστο εκκλησάκι του **Αγ. Γεωργίου** και συνεχίζουμε ευθεία ώσπου εντοπίζουμε τα κόκκινα σημάδια του μονοπατιού. Προχωρώντας συναντάμε τρία κάθετα επίπεδα από μεγάλο μεγέθους πέτρες χωρίς συνδετικό υλικό, τυπικό δείγμα κυκλώπειας κατασκευής, χρονικά τοποθετημένο στη **Μυκηναϊκή περίοδο**. Τα διαδοχικά πέτρινα σκαλοπάτια μας οδηγούν σε ένα πλάτωμα. Στρίβουμε δεξιά και το διασχίζουμε ώσπου φτάνουμε σ' ένα σκουριασμένο πορτόνι. Το περνάμε και το ξανακλείνουμε πίσω μας.

Οι απότομες κλίσεις μας έχουν κουράσει και η ανάσες μας έχουν χάσει το ρυθμό τους, γι' αυτό κάνουμε οικονομία στα λόγια και μερικές σύντομες στάσεις να δροσιοτούμε. «*Ωραία πύλη για τον αρχαιολογικό χώρο ε; Η πύλη του ανεξήγητου*», λέει κάποια στιγμή σαρκαστικά ο δάσκαλος.

Σύντομα η ανηφόρα γίνεται πιο ομαλή ενώ η βλάστηση γύρω μας φουντώνει. Σε κάποιο σημείο που το μονοπάτι διακλαδίζεται, ο δάσκαλος μας οδηγεί στην αριστερή διακλάδωση που ανηφορίζει. Δυστυχώς τα κόκκινα σημάδια δεν είναι εκεί όταν τα χρειάζεσαι. Λίγη ώρα μετά συναντούμε στ' αριστερά μας μια πεσμένη πινακίδα, που αναγράφει σκουριασμένα, «**Κυκλώπεια Τείχη**». Λοξοδρομούμε για να δούμε ένα αρκετά καλοδιατηρημένο δείγμα κυκλώπειας κατασκευής.

«*Πώς τις κουβαλούσαν αυτές τις πέτρες βρε παιδί μου*», αναφωνεί ο δάσκαλος και σα να

Η θέα από την Ακρόπολη είναι
μεγαλειώδης προς τη Βόρεια
Ιθάκη, διώχνει μονομιάς όλη
μας την κούραση.

ήταν μέσα στο μυαλό μας. Είναι πραγματικά αξιοπερίεργο αν το αναλογιστείς. «Σίγουρα πάντως τις μετέφεραν πρώι», συνέχισε ρίχνοντας μια ματιά στον ήλιο που άρχισε κιόλας να μας προφταίνει.

Επιστρέφουμε στο μονοπάτι, στερεώνουμε την πεσμένη πινακίδα, δυστυχώς βραχυπρόθεσμα και ακολουθούμε την ανηφόρα που γίνεται όλο και πιο έντονη. Στο κατέβασμα θα θέλει σίγουρα προσοχή, σκέφτομαι. Όμως εκείνο που προέχει τώρα είναι να βρούμε το ρυθμό μας για να φτάσουμε στην κορυφή. Εν τω μεταξύ που και πού η θέα ανοιγόταν πλάι μας, με το **Πεταλιάτικο** στα δεξιά και το **Νήριτο** στ' αριστερά και μπροστά μας τον κόλπο του Αετού.

«Σας πληροφορώ ότι φτάσαμε!», είτε προς μεγάλη μας ανακούφιση ο δάσκαλος. Μας πήρε μια ώρα περίπου να ανέβουμε μα η διαδρομή ήταν αρκετά κουραστική. Στην κορυφή βρίσκουμε ένα μακρύ επίπεδο χώρο, που τον περιβάλλουν Κυκλώπεια Τείχη κτισμένα σε τρεις διαφορετικές εποχές. Παρατηρούμε πως σε κάποια σημεία αυτό το ακούνητο κατασκεύασμα δε γλίτωσε απ' τον χρόνο αλλά κυρίως τους σεισμούς, καθότι η Ιθάκη έχει δοκιμαστεί κατά καιρούς από καταστροφικά ρίχτρα. Από την πίσω πλευρά δεν χρειάστηκε να χτιστεί παντού τείχος, ο απότομος γκρεμός δημιουργεί μια **φυσική ακρόπολη**.

Περπατώντας προς τα δεξιά τώρα με βορινή κατεύθυνση, συναντούμε δύο σκαμμένες στο βράχο δεξαμενές και ένα **Μυκηναϊκό τάφο**. Η μικρότερη **δεξαμενή** εικάζεται πως ήταν **φρυκτορία**. Λίγα ακόμη βήματα και φτάνουμε στο υψηλότερο σημείο της ακρόπολης στα **378 μέτρα**. Το κολωνάκι που βρίσκεται σ' αυτό το σημείο είναι τοποθετημένο από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού. Μάλλον κάποιος το πέρασε για αρχαιολογικό μνημείο και του άφησε ένα ματσάκι δάφνες.

Οι κόρες των ματιών μας διαστέλλονται και μένουμε έκπληκτοι μπροστά στη θέα: ολόκληρη η Βόρεια Ιθάκη καθισμένη πάνω σε μπλέ σεβτόνι. Μια λεπτή λωρίδα γης την κρατά δεμένη με εμάς. Είναι εντυπωσιακό, σαν να την κοιτάμε από τους αιθέρες. Δυτικά φαίνεται η Κεφαλονιά και όλες οι ανατολικές ακτές της.

Ο δάσκαλος με ενημερώνει πως οι αρχαιολόγοι δεν έχουν καταλήξει για το τι ακριβώς ήταν αυτή η περιοχή. Οι μέχρι τώρα ανασκαφές επιδέχονται διαφορετικές εξηγήσεις. Οι ντόπιοι

πάντως την ονομάζουν «Κάστρο του Οδυσσέα». «Όλο μυστήρια είναι η Ιθάκη! Κανένας δε σου λέει κάτι συγκεκριμένο», αναφωνεί ενώ παίρναμε το δρόμο του γυρισμού.

3^ο μονοπάτι ΣΚΟΙΝΟΣ-ΓΙΔΑΚΙ

Μετά την απαραίτητη ξεκούραση μας περριόμμε μια πανέμορφη διαδρομή. Νομίζω πως είναι μια από τις πιο ευχάριστες του νησιού και η αγαπημένη μου.

Έτσι λοιπόν το απογευματάκι παρέα με το

υπόμνημα

Σημείο εκκίνησης: παραλία Μνήματα

Μήκος διαδρομής: 1.650μ.

Κλίση: ομαλή ανηφορική

Πλάτος μονοπατιού: 0,40-1,00μ.

Σηματοδότηση: ελληνής

Χάραξη: εμφανής

Θέα: ο ευρύς κόλπος του Σκοίνου και η παραλία του Γιδακιού.

Στο μονοπάτι για το Γιδάκι απολαμβάνουμε τη φύση σε όλη της τη λαμπρότητα. Παραλίες με σμαραγδένια νερά χωμένες στο σκούρο πράσινο του απογεύματος.

δάσκαλο, τον άοκνο οδηγό μας, παίρνουμε τον παραλιακό δρόμο από το Βαθύ προς τα ανατολικά. Κοντά στην παραλία **Μνήματα**, στον **κόλπο του Σκίνου**, αφήνουμε το αμάξι και περπατάμε έχοντας τη θάλασσα στο αριστερό μας χέρι. Η παραλία «Μνήματα», πήρε τ' όνομά της από τη λέξη «μνήματα», καθώς υπάρχει μια μινωική φρυκτωρία στην αντικρινή κορφή.

Περπατώντας κατά μήκος της παραλίας σε χωματόδρομο κατηφορίζουμε σ' ένα μικρό μονοπάτι, που ξεκινά μπροστά από ένα ιδιόκτητο κτίσμα. Βοιωκόμαστε στο **Κτήμα του Γράτσου**, όπου συναντούμε έναν μικρό πευκώνα, που ρίχνει τον ίσκιο του στην αντικρινή παραλία του Σκίνου. Πίσω από τον περιποιημένο πευκώνα καλλιεργούνται αμπέλια κι οπωροφόρα δέντρα.

Το απόγευμα τα χρώματα φαίνονται πιο έντονα από κάθε άλλη ώρα και όλες οι μυρωδιές ελευθερώνονται ξεκάθαρες. Λες και ο πολύς ήλιος τα κρύβει. Το χόμα είναι σκούρο καφέ, η θάλασσα βαθύ μπλε στα βαθιά, που φωτίζει στα ρηχά και τα δέντρα καταπράσινα, βγάζουν μέχρι και το τελευταίο ίχνος χρώμα-

τος που έχουν.

Προσπερνάμε το Κτήμα και το πορτόνι που συναντάμε στην άκρη του και ανηφορίζουμε το μονοπάτι. Η μία ελκυστική παραλία διαδέχεται την άλλη στους όμορφους κολπίσκους του Σκίνου. Στα νερά τους αντικαθρεφτίζεται η σκουροπράσινη βλάστηση, που σχεδόν τα αγγίζει.

Ένα αραγμένο τρεχαντήρι προσθέτει μερικές ακόμη νότες στη χρωματική συμφωνία του τοπίου. Ενώ προχωράμε μέσα στη δασώδη βλάστηση, κόβω μικρά κλαράκια από τα φυτά, τα μυρίζω και να χώνω στις τσέπες μου, που ζεσταίνονται από το περπάτημα και αναδύουν το ποτ-πουρί της Ιθάκης.

Το μονοπάτι έχει ελαφρές κλίσεις, είναι εμφανές και δεν κουράζει καθόλου. Πλησιάζοντας προς το **Γιδάκι** οι μυρωδάτες μυρτιές πυκνώνουν και μαζί με τις κουμαριές, τους σκίνους και τα άλλα φυτά φτιάχνουν όμορφες στοές. Στην άκρη της τελευταίας μας αποκαλύπτεται η παραλία του Γιδακιού με τα μπεζ βράχια που την κυκλώνουν. Τα τελευταία 150 μέτρα, που μας κατεβάζουν στην παραλία είναι τα πιο δύσκολα και θέλουν προσοχή, γιατί κατηφορίζουν

Στο Γιδάκι ο ήλιος αντιφεγγίζει στα λευκά βότσαλα σχηματίζοντας αδιόρατους φωσφορισμούς στα κρύα νερά.

απότομα. Θύματα της ωραίας Σειρήνας, τα πατηματά μας γλιστρούνε στις πέτρες και τα χώματα.

Από εκεί κι ύστερα ξαποσταίνουμε και απολαμβάνουμε την φωτεινή παραλία που καταλήγει στο ακρωτήριο **Πούντα του Γιδακιού**. Πήρε το όνομά της μάλλον από τα αγριόγιδα, που βόσκουν στην περιοχή. Τα βότσαλά της είναι ανοιχτόχρωμα, τα νερά γαλανά κι ένας κάθετα αυλακωμένος βράχος σηκώνεται από πάνω τους. Ο δάσκαλος μαζεύει ό,τι σκουπίδι βρίσκει στο δρόμο του κρατώντας την οικολογική του συνείδηση και την παραλία καθαρή, ο Γιώργος Ξαπλώνει στα βότσαλα κι εγώ προσπαθώ να βρέξω τα πόδια μου, που τελικά, άμαθα ακόμα στις πέτρες, ξαναμπήκαν στα παπούτσια.

Όταν φεύγαμε δεν καταλάβαμε για πότε δύο νεαροί επισκέπτες είχαν αφήσει τα πράγματά τους στην παραλία και βουτούσαν στα κρύα νερά του Γιδακιού. Ο ένας απ' τους δύο, πιο διαστακτικός, περίμενε να πάρει τη θερμοκρασία του νερού ή καλύτερα το θάρος, ενώ ο άλλος κολυμπούσε όλο και πιο βαθιά.

4^ο μονοπάτι ΑΡΕΘΟΥΣΑ ΚΡΗΝΗ

Το επόμενο πρωινό η **Ομηρική Αρέθουσα** κρήνη μας καλεί να χαϊρετίσουμε και πάλι το αγαπημένο Βαθύ. Ανηφορίζουμε έτσι, από το μέσον του λιμανιού προς την περιοχή **Ανεμοδούρι**, όπου συναντάμε ένα μικρό πλάτωμα, κατάλληλο για να εγκαταλείψουμε το αμάξι μας.

Μερικά μέτρα πιο κάτω συναντάμε πινακίδα που αναγράφει με κεφαλαία γράμματα τον προορισμό μας «Αρέθουσα Κρήνη». Το μονοπατάκι βρίσκεται εκεί στ' αριστερά. Είναι στενό μα ευδιάκριτο.

Τρία καλάμια αφημένα από κάποιους κालούς περιηγητές σα να μας περίμεναν στο ξεκίνημά του. Μας χρησίμευσαν σαν ψυχολογικό αποκομπι στο περπάτημα αλλά κυρίως για να ξεραχνιάζουμε τη διαδρομή. Βέβαια όταν επιστρέφαμε τα θαυμαστά αυτά ζώα δεν είχαν χασομερήσει και είχαν υφάνει καινούρια μετάξια.

Κουμαριές και σχίνοι περνούν από δίπλα μας. Λαδανιές, βαλσαμόχορτα και άλλα θεραπευτικά βότανα της φύσης, που ο δάσκαλος μου επισημαίνει σε όλη τη διαδρομή, μοσχομυρίζουν. Εκεί που περπατάμε πάνω σε γκριζα βραχάκια με ελαφριά κατηφορική κλίση το μονοπάτι μοιάζει να χάνεται μα τελικά συνεχίζει

στρίβοντας απότομα δεξιά.

Όσο περνάμε τη μια ράχη μετά την άλλη διαγράφεται στ' αριστερά μας όλο το ανατολικό περιγύραμα της νήσου, από το ακρωτήριο **Σκοταργιά** και τον όρμο του **Σαρακήνικου** μέχρι το μικρό νησάκι **Πέρα Πηγάδι** και το ακρωτήριο του **Αϊ Γιάννη** στην Πούντα. Η παραλίες **Καμίνια**, **Στενή Βαλούλα**, **Τάλαρος**, **Πέρα Πηγάδι** και **Χαλάσματα** διαδέχονται η μία την άλλη, μοναχικές, σα να μην τις έχει πατήσει ποτέ άνθρωπος. Ο Τάλαρος κατά το δάσκαλο είναι μια από τις ομορφότερες, ενώ «το **Πέρα Πηγάδι** έχει παγωμένα νερά, γιατί εκεί χύνονται τα νερά της πηγής». Όποιος έχει την πολυτέλεια να νοικιάσει ένα σκάφος από το Βαθύ σίγουρα θα δει συγκινητικής ομορφιάς παραλίες.

Από μακριά άρχισε να φαίνεται η **Πέτρα του Κόρακος**, ένας κάθετος αυστηρός γκρεμός. Οι κόκκινες γραμμές πάνω του λένε, πως είναι το αίμα του Κόρακα που σκοτώθηκε στο κυνήγι. Στη ρίζα του βρίσκεται η Αρέθουσα κρήνη. Καθώς πλησιάζουμε προς το βράχο και την πηγή ο δάσκαλος μας δείχνει ένα μονοπατάκι έντονα κατηφορικό που οδηγεί στην παραλία Πέρα Πηγάδι. «Ξέρεις τι ωραία είναι να κάνεις μπάνιο στην παραλία και μετά να έρθεις εδώ να πιεις νερό;», λέει χαρούμενος ο Κώστας.

Λίγα βήματα μετά, τα βράχια μοιάζουν με λαξευμένο κωνοειδές και δίπλα τους ανοίγεται μια κοίτη με σκρίνα, μυρτιές, λυγαριές και

Το μονοπάτι για την Αρέθουσα περιβάλλουν ψηλοί θάμνοι και δέντρα, λυγαριές, σκρίνα, πουρνάρια, άγριες καρυδιές και δάφνες. Όλα μαζί συνθέτουν το άρωμα του καλοκαιριού.

υπόμνημα

Σημείο εκκίνησης: πινακίδα «Αρέθουσα»

Μήκος διαδρομής: 2.350μ.

Κλίση: ομαλή ανηφορική

Πλάτος μονοπατιού: 0,50- 1,00μ.

Σηματοδότηση: ελληνικής

Χάραξη: εμφανής

Αξιοθέατα: η Κόρακος Πέτρα, η Αρέθουσα πηγή

Θέα: οι ΝΔ ακτές του νησιού, νησί Πέρα Πηγάδι.

πουρνάρια.

Η Αρέθουσα κρήνη είναι μια μικρή κυκλική φυσική λεκάνη μέσα στο βράχο. Ένα παχύ πράσινο στρώμα με βρύα έχει καλύψει τις πέτρες. Ο Κώστας ρίχνει μέσα στην πηγή το προχειροβαλμένο κουβαδάκι γιαουρτιού, που είναι δεμένο με ένα σκοινί γι' αυτό τον σκοπό, και τραβάει λίγο δροσερό νερό. «*Αν τα έβλεπε αυτά ο Οδυσσέας θα γυρνούσε πίσω στην Τροία*», λέει ο Κώστας, όπως κάθε φορά που βλέπει κάποιο από τα κακώς κείμενα στο νησί του και υποσχέθηκε στον εαυτό του να το αντικαταστήσει.

Ξεδιψάσαμε και μείναμε λίγο καθισμένοι στα ριζά του επιβλητικού αυτού γεωλογικού φαινομένου. Πρωτού φύγουμε θυμήθηκα τα λόγια του Μάσου για την Αρέθουσα. Έχοντας στο νου του τον **Οδυσσέα**, τον **Εύμαιο**, τον **Τηλέμαχο** και την **Αθηνά**, μου είπε: «*Περπατάς σ' ένα μέρος όπου έχουν περπατήσει πολλοί σημαντικοί άνθρωποι εδώ και 10.000 χρόνια. Είναι ένα μέρος που θα σε κνηγάει στη ζωή σου, δε θα σ' αφήσει ήσυχο*». Ποιος ξέρει. Ίσως να έχει δίκιο.

5^ο μονοπάτι: ΠΕΡΑΧΩΡΙ-ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΑ- ΣΠΗΛΑΙΟ ΝΥΜΦΩΝ

Μια καινούρια ευχάριστη παρέα, θέλησε να έρθει μαζί μας ως το **Σπήλαιο των Νυμφών**. Εκεί, κατά τον Όμηρο, ο Οδυσσέας φύλαξε τους θησαυρούς των **Φαίακων**. Ο **Σπύρος Αρσένης**, έπαρχος της Ιθάκης, η γυναίκα του **Ντέξη** και η φίλη τους **Τόνια** μας βοήθησαν να βρούμε το μονοπάτι για το Σπήλαιο ή αλλιώς **Μαρμαροσπηλιά**. Δίχως αυτούς θα ψάχναμε μάλλον ψύλλους στ' άχυρα.

Ξεκινούμε λοιπόν, από το **Περαχώρι** ή **Περαχωριό**, ένα από τα τρία παλιότερα ορεινά χωριά της Ιθάκης και το μοναδικό στο νότιο τμήμα της. Το Περαχώρι απέχει τρία χιλιόμετρα από το Βαθύ και είναι χτισμένο στο Πεταλιάτικο βουνό και σε υψόμετρο 300 μέτρων. Από εκεί αγναντεύει ολόκληρο τον κόλπο του Βαθιού. Οι Θιακοί αναφέρουν το Περαχώρι ως «Το πιο νοικοκυρεμένο χωριό!». Πράγματι δύσκολα είδα-

Όσοι κατοίκησαν στο Περαχώρι εργάστηκαν επίμονα για να καλλιεργήσουν, όπου έβρισκαν λίγο χώμα, να χτίσουν εκεί που ήταν ακατόρθωτο και να αμυνθούν απέναντι στην ανθρώπινη βία. Αυτός ο ανθρώπινος κόπος είναι χαραγμένος στην όψη αυτής της γης. (κάτω)
Ο Ι. Ν. Κοίμησης της Θεοτόκου, μια από τις μεταβυζαντινές εκκλησίες της Παλαιοχώρας.

με απεριποίητο σπιτάκι, κήπο ή κτήμα.

Το Νότιο τμήμα της Ιθάκης είναι γενικά εύφορο μα δε θα βλέπαμε τα προϊόντα να ευδοκμούν δίχως τις άοκνες προσπάθειες των Περραχωριτών. Το κρασί και το λάδι ανέκαθεν είχαν τον πρώτο λόγο. Ιδιαίτερα στα τέλη του περασμένου αιώνα και στις αρχές του αιώνα μας η αμπελοκαλλιέργεια και η καλλιέργεια στα σταφιδάμπελα, είχαν φέρει την παραγωγή σε κατακόρυφη ύψωση.

Βορεινά του και όχι σε μεγάλη απόσταση βρί-

σκεται το παλιό **Περαχωριό ή Παλαιοχώρα**, το οποίο άκμασε στους Μεσαιωνικούς χρόνους και τροφοδότησε σε κατοίκους το Βαθύ και το Περαχώρι. Σήμερα η Παλαιοχώρα διατηρεί ίχνη μιας ακμάζουσας κοινωνίας με τα ερείπια των παλιών σπιτιών, των εκκλησιών και των ενετικών καμπαναριών, να αγναντεύουν την ανατολή. Ταυτόχρονα μνηάνε στη σύγχρονη αρχιτεκτονική, πως χωρίς τσιμέντα χωρίς σίδερα, ψηλά και περήφανα στημένα, αντιστάθηκαν αιώνες στη φθορά και τους συνεχείς κα-

ταστροφικούς σεισμούς.

Ο λαός που κατοίκησε το χωριό αυτό φαίνεται να ήταν θρησκευόμενος, εργατικός, με κυριότερες ασχολίες τη γεωργία και κτηνοτροφία, ιδιότητες που κληρονόμησαν οι κάτοικοι και στο σημερινό Περαχωριό και δεν έχουν εκλείψει μέχρι σήμερα.

Πρώτο συναντάμε τον **I. Ν. Κοίμησης της Θεοτόκου**, που είναι μια από τις πέντε εκκλησίες του οικισμού και ανήκει στο λεγόμενο **Πάρκο Μεταβυζαντινών Εκκλησιών της**

Παλαιοχώρας. Οι τοιχογραφίες της είναι κατεστραμμένες, ωστόσο η πευμένη στέγη έχει αποκατασταθεί. Όπως όλες οι εκκλησίες της Παλαιοχώρας έτσι και η Κοίμηση της Θεοτόκου έχει δύο τμήματα: τον κυρίως ναό και τον πρόναο. Στον κυρίως ναό έμπαιναν μόνο αυτοί που είχαν μνηθεί στον ορθόδοξο χριστιανισμό. Ενώ στον πρόναο έμπαιναν όλοι οι χριστιανοί.

Οι μεταβυζαντινές εκκλησίες της Παλαιοχώρας επανειλημμένες φορές έχουν απασχολήσει βυζαντινολόγους, αρχαιολόγους, μελετητές διάφορους, όπου ελκύουν την προσοχή για τη θέση, τις νωπογραφίες, την οικοδομική τους και γενικά την κομψότητα και το καλό γούστο εκείνων που τις έχτισαν, αλλά και για την αντοχή τους στο χρόνο, στους καιρούς και στους καταστρεπτικούς σεισμούς.

Από την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου ακολουθούμε το ανηφορικό μονοπάτι στα δεξιά. «Αυτές τις διαδρομές τις κάναμε κάποτε 20-30 άτομα ο ένας πίσω από τον άλλο», θυμάται ο Σπύρος. Σύντομα βρίσκουμε μια άλλη εκκλησία του Πάρκου, την **Παναγία τη Μαρουλάτικη**, που κατασκευάστηκε τον 16^ο αιώνα. Το πραγματικό όνομα της εκκλησίας είναι «Εισόδια της Παναγίας». Επειδή όμως το όνομα αυτό το έφεραν κι άλλες εκκλησίες για να την ξεχωρίζει ο κόσμος της έδωσε το όνομα «Μαρουλάτικη», που προέρχεται από το «**Μαρούλης**», επίθετο της οικογένειας που τότε την επιστατούσε. Σήμερα η Μαρουλάτικη γιορτά-

Η θέα από το μονοπάτι της Παλαιοχώρας και των μεταβυζαντινών εκκλησιών της μοιάζει να είναι κομμάτι του προσκυνήματος.

υπόμνημα

Σημείο Εκκίνησης: Περαχώρι, πινακίδα «Παλαιοχώρα».

Μήκος διαδρομής: 2.035μ.

Κλίση: ομαλή ανηφορική και κατηφορική.

Πλάτος μονοπατιού: 0,30- 0,80μ.

Χάραξη: ανύπαρκτη σε σημεία.

Σηματοδότηση: ελλιπής.

Αξιοθέατα: οι μεταβυζαντινές εκκλησίες.

Θέα: ο κόλπος των Δεξών, ο κόλπος του Βαθύ, ο κόλπος του Σκίνου, Σαρακίνικο.

Ήταν μονώροφα ή διώροφα, κεραιοσκεπή, με αρκετούς βοηθητικούς χώρους. Επίσης είχαν δεξαμενές νερού βρόχινου, (στέρονες).

Φτάνουμε σ' ένα πέτρινο αλώνι και κατηφορίζουμε από την αριστερή πλευρά του με ΒΔ κατεύθυνση, ώσπου φτάνουμε στο κεραιοσκεπές ξωκλήσι του **Αγ. Ανδρέα**, που στο εσωτερικό του υπάρχει ένα αρχαίο κιονόκρανο. Αριστερά του το μονοπάτι συνεχίζει σ' ένα δεύτερο εκκλησιάκι αφιερωμένο στον **Αϊ Νικόλα** το **Σπαρτιά** (1968), προστάτη των ναυτικών. Σταματάμε για λίγο στον Αϊ Νικόλα και η Ντέζη μας κερνάει μια χούφτα καρύδια. «*Είναι καρδιοτονωτικά και δίνουν ενέργεια για το περπάτημα*», συμπληρώνει. Ψηλές βελανιδιές, χαρουπιές, πουρνάρια και λυγαριές δημιουργούν γύρω μας έναν πράσινο κλοιό.

Η διαδρομή πλησιάζει στο τέλος της, όταν χάνουμε το μονοπάτι για το σπήλαιο.

«*Από εδώ είναι*»; ρωτά η Ντέζη.

«*Από εκεί είχε ένα κόκκινο σημάδι*», λέει ο Σπύρος και τον ακολουθούμε σύσσωμοι. «*Σταθείτε δεν είναι από εδώ*», ξαναλέει και γυρνάμε πίσω, ώσπου μας φωνάζει, «*εδώ είναι! Από δω, από δω!*»

Ξει κάθε χρόνο στις 21 Νοεμβρίου όπου διεξάγεται μια μυσταγωγική θεία λειτουργία με προσέλευση αρκετού κόσμου.

Από ψηλά βλέπουμε τα ερείπια της εκκλησίας των **Ταξιαρχών** και στην άλλη άκρη του δρόμου δυο δημόσια κτίρια επί Αγγλικής κυριαρχίας. Το Περαχώρι πίσω μας σκαρφαλώνει την πλαγιά και το βλέμμα μας πιάνει μερικές γειτονιές του Βαθιού και τον **κόλπο του Σαρακήνικου**.

Επόμενη συναντούμε την εκκλησία του Αγίου **Ιωάννη του Προδρόμου** με το αγέρωχο ενετικό καμπαναριό της. Βρίσκουμε την πόρτα της ανοιχτή. Δυστυχώς μάλλον κάποιος κτηνοτρόφος είχε φυλάξει εκεί τα ζώα του και το εσωτερικό θυμίζει στάνη. Στα πρόσωπά όλων ζωγραφίζεται απογοήτευση και θυμός γι' αυτήν την ανευθυνότητα.

Συνεχίζουμε ευθεία και αφήνουμε πίσω μας την εκκλησία στο αριστερό μας χέρι. Το μονοπάτι είναι στενό αλλά «*τι να κάνουμε θα το διαβούμε*», όπως λέει η Ντέζη. Λίγο πιο κάτω βγαίνουμε σε ένα ξέφωτο με παλιά έρημα σπίτια του οικισμού. Γενικά στην Παλαιοχώρα τα σπίτια φαίνονται να είχαν άνεση χώρου κατοίκησης.

Γυρνάμε λίγο πίσω, 30 μ. περίπου και ανάμεσα από δύο κυπαρίσσια ακολουθούμε το μονοπατάκι στα δεξιά μας.

Δυστυχώς το Σπήλαιο των Νυμφών έχει καταστραφεί από τις ανασκαφές και ρημάζει αφημένο. Κοιμημένοι σταλαχτίτες και σταλαγμίτες είναι τοποθετημένοι τριγύρω και η είσοδός σ' αυτό είναι απαγορευτική. Όλοι είμαστε ιδιαίτερα πικραμένοι μα ιδίως ο Σπύρος, γιατί όταν ήταν δήμαρχος είχε φροντίσει το Σπήλαιο. Μάλιστα, μας λέει, πως τότε ήταν ένα από τα πιο επισκέψιμα αξιοθέατα στην Ιθάκη και στο ατμοσφαιρικό εσωτερικό του πραγματοποιούνταν ωραίες εκδηλώσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΤΑΒΕΡΝΑΚΙ

Το τελευταίο βράδυ ήρθε συντροφιά μ' ένα γεμάτο, ευχαριστημένο φεγγάρι. Στην πα-

ραλία έχουμε ένα τραπέζι με όλους τους φίλους της Ιθάκης και πολλές ιστορίες. Ο καραγκιοζοπαίκτης Περιγκλής, η πρώτη τηλεόραση στο χωριό, οι ταινίες του κινηματογράφου που πέσανε στη θάλασσα, τα πανηγύρια...

Προτού χαιρετηθούμε ο Μάσος πήρε την κιθάρα και πιάσαμε το τραγούδι:

«μην κλαις και μη λυπάσαι που βραδιάζει...»

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ το **Χρήστο Λενδρινό** για τη φιλοξενία του στην όμορφη **Αγράμπελη** (www.ithaki-villas.com 26740-32839). Θερμά ευχαριστώ τον **Κώστα**, το **Μάσο** και τη **Μαρία**, τον **Πρεσβύτερο Θεοδόσιο** και την **κα. Ολυμπία**, τον **Όθωνα** και τη **Χρυσάνθη**, τον **Σπύρο**, τη **Ντέζη** και την **Τόνια** και τον **κ. Θεόδωρο**.

Βιβλιογραφία

- ♦ Γεράσιμος Δ. Δευτεραίος – Βασιλεία Τσατσομαρίδου, **Περιηγήσεις στην Ιθάκη, Μονοπάτια Νότιας Ιθάκης**, 1996, Τυπόγραμμα, Πάτρα.
- ♦ Ανδρέας Λ. Αναγνωστάτος, **Ιστορικά και Λαογραφικά Ανάλεκτα της Ιθάκης**, 2004, Φήμιος
- ♦ Ρίτα Τσιντλή-Βλησιά, **Αφεντικός Λόγος, Περαχωριό χθες και σήμερα**, Έκδοση Κοινότητας Περαχωριού, Αθήνα 1998.
- ♦ Γιάννης Βλασσόπουλος, **Ανεμοκάραβα**, Φήμιος, Δημοτικές Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Ιθάκης, 2006

Η όμορφη Αγράμπελη, φτιαγμένη με γούστο και μεράκι.

i πληροφορίες

Από το χάρτη ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ - ΙΘΑΚΗ κλίμακα 1:70.000 των Road Editions.

Δημαρχείο: **Τηλ. 26740-32795, 26740-23911, 26740-33481**
Ναυτικό Λαογραφικό Μουσείο:
Τηλ. 26740-33398

Δημ. Βιβλιοθήκη: **Τηλ. 26740-33448**
Αρχ. Μουσείο: **Τηλ. 26740-32200**
Λιμ. Πάτρας: **Τηλ. 2610-321828**
Πρακ.Αστακού: **Τηλ. 26460-38020**